

Kongresser

Tidig människa begrundad i Sverige

Kring ett nobelsymposium

Under 1800-talet flyttades människans äldsta historia bortom den textbaserade historiens årtusenden — tio- och hundratusentals år bakåt, in i en istidsserie. Under efterkrigstiden i vårt 1900-tal har flyttningen fortsatt i allt våldsammare tempo, bortom istid och kvartärtid, in i tertiär, och med årmiljoner i tidsskalan. Ökningen i material är enorm: där man förut kunde skrapa ihop något mer än 100 individ före *Homo sapiens*, rör det sig i dag om mer än 1000 enbart i Afrika. Helhetsbilden ändras raskt.

För Sveriges del märks detta mindre i museer och universitet. Sådant faller ju instruktionsmässigt utanför Statens historiska museums arbetsområde. Inget svenskt museum har till klar uppgift att ge allmänhet orientering om dessa stora perspektiv. Men Naturhistoriska riksmuseet gör det, genom den stora vandrande utställningen "Människan". Massmedia och förlag gör insatser — inom ramen för vad som anses vara säljbart.

Tyngdpunkten hos oss ligger i Vetenskapsakademien. Den förmedlar avsevärt svensk stöd för uppbyggande av forskningsresurser i Afrika (TILLMIAP, The International Louis Leakey Memorial Institute for African Prehistory); håller en ad-hoc-grupp för pleistocenforskning, med åtskilliga ämnesområden (inklusive arkeologi) representerade, och med mera allmän inriktning på att stimulera svensk orientering och medverkan i global forskning; stödde tillkomsten av "Människan" och de betydande insatserna av tidsskriften *Forskning och framsteg*.

En tydlig markering av medvetenhet om det nya läget i internationell forskning och kunskap gjordes genom symposiet *Current Argument on Early Man*, i Karlskoga i maj

1978. Det var ordnat av Vetenskapsakademien, i Linné-minnets tecken, med stöd av nobelstiftelse, riksbanksfond och Bofors.

Kärnan utgjordes av en panel av 17 utomsvenska forskare, från fyra världsdelar. Kring denna samlades ett mindre antal svenska vetenskapsföreträdare av mycket olika inriktning. På avslutningsdagen ökades åhörarskaran väsentligt, med representanter för åtskilliga vetenskapliga institutioner samt intresserad allmänhet. En bakgrund till detta ovanligt breda arrangemang hade skapats genom omfattande orienteringsverksamhet i förväg, i skrift och tal, via bildningsorganisationer och skolor. Allt som allt ett karakteristiskt uttryck för Vetenskapsakademiens aktuella strävan att främja vetenskapens samhällskontakt.

Föredrag och diskussionsredogörelser kommer att publiceras, i regi av professor Lars-König Königsson, i första hand på engelska (Pergamon). När den boken är ute (man vill hoppas inom mindre än två år efter symposiet) blir det bättre möjligt än redan nu att försöka utvärdera resultat. Vad som dessförinnan kan sägas måste begränsas till några preliminära och personliga intryck.

Ett brett spektrum av frågor diskuterades. Visst dryftades härstammingsfrågor, i vedertagen stil. Men symposiets nyckelord blev snarare *kontakt*, i flera olika meningar. Det upprättades kontakter mellan forskare i till synes mycket olika ämnen — samhälls- och kulturvetenskaper, geologi och paleontologi, fysisk antropologi, botanik, genetik och serologi etc. Forskningscentra i olika världsdelar fick bättre kontakt: deltagare från Indonesien, Kina och Sovjetunionen, olika europeiska länder, USA och Afrika möttes i flera

fall påtagligt bättre än förr. Det var nyttigt, men behövs ännu mer. Kommunikationen är ännu påtagligt otillräcklig mellan Afrika-centrerad forskning och dem som arbetar i Eurasien. Först därmed skapas förutsättningarna för att få fastare grepp om sådana tidiga (för-) människokontakter som de mellan Sydasiens och Afrika tidigare än för 4 miljoner år sen; och sådana mellan Afrika och Eurasien under tiden mellan för 2 och 0,1 miljoner år sen. Mellan dessa båda kritiska skeden kan genomgripande ändringar skönjas i det nya, ännu mycket långt ifrån genomanalyserade afrikanska fyndmaterialet. Några påtagliga förskjutningar i bilden hänger samman med geografisk utspridning av undersökningarna: klassiska Olduvai Gorge i Tanzania förblir en brännpunkt, men numera en bland flera, från Sydafrika till Etiopien. I Etiopien ger Omo nu en för närvarande överlägsen referensram (och, kanske, de äldsta gripbara redskapsfynden); Melka Kunture och Afar är betydelsefulla. Framför allt märktes under symposiet intresset för frågor om samtidig existens av biologiskt olika linjer av släktena *Australopithecus* och *Homo*, och därmed möjlighet för kontakt mellan medlemmar av dem.

Diskussionerna om När? (där man var praktiskt taget helt beroende av kaliargonradiometri) och Var? var livliga, självfallet. Men vid sidan om dem ställdes alltmer intensiva frågor om Hur? Hur de processer, som lett fram till människan i dag, varit beskaffade och försiggått, är dock en fråga av väsentligare intresse än de — i och för sig nödvändiga — frågorna om plats och tid. Det väckte till eftertanke när en naturvetenskaplig deltagare erinrade om de särskilda möjligheter att studera en utvecklingsprocess, som just människan erbjuder, genom att hennes faktiska historia är åtkomligare för studium; detta kan, underströk han, vara av värde även för studiet av utvecklingen hos andra varelser.

Symposiets karaktär av konfrontation blev särskilt märkbar på ett vetenskapsteoretiskt

plan. Medvetenheten om problem av denna art var starkt varierande. Man kunde höra yrkanden på att diskussionen skulle begränsas till att handla direkt om fossilen. Det förekom uttryckligt accepterande av det faktum att det var just bortom fossilen som meningsskiljaktigheterna skärptes. Och debatten relaterades uttryckligt till aktuella vetenskapsteoretiska frontbildningar. Sådant kom särskilt till synes i en av de tydligaste divergenserna inom panelen, nämligen i fråga om rollen för något specifikt mänskligt, kulturellt, i ett samspel med allmänt biologiska faktorer. Här var det mycket långt mellan ståndpunkterna. (Något av en besvikelse var att betydelsen av ekologiska synpunkter inte fick mycket mer än läpparnas beaktelser. Verklig analys och diskussion ur miljösynpunkter blev det inte mycket av.)

Dessa och liknande konfrontationer kan ses som kännetecknande för detta symposium, där avsevärd oenighet dock uppvägdes av avsevärd enighet. De ledde också till en del mer eller mindre beredvilligt accepterande av att forskningssituationen inte medger så mycket bevisande, eller hävdande av "lösningar". Man står inför att "resultaten" till stor del består i ett antal alternativa hypoteser, för och mot vilka skäl kan anföras. Men längre kom man inte ofta nu. Somliga menade att så skall det förbli. "Ingenting är som förut." "Allt har blivit mer invecklat nu."

Sådan inställning kan kännas positiv. Kanske kan man tänka sig att symposiet *Current Argument on Early Man* kan ha bidragit till att forskningen kring tidiga människor inte längre kan fortsätta att uppfattas som ett studium av fossil, utan blir allt vidsträcktare och meningsfullare.

Carl-Axel Moberg
Inst. för Arkeologi
Andra Långgatan 29
413 27 Göteborg

Anm. En kort sammanfattning ur vissa andra synvinklar har publicerats i *Forskning och framsteg* 1978: 7.